

8. *Stupen M.* Development of land planning of especially valuable lands in agriculture / M. Stupen // MOTROL. Commission of Motorization and Energetics in Agriculture. — 2017. — Vol. 19. — No. 1. P. 49–54.
9. *Богіра М.С.* Особливості створення агроформувань у ринкових умовах / М.С. Богіра // Економіст. — 2016. — № 1. — С. 29–30.
10. *Новак А.Я.* Як підняти українську економіку: монографія / А.Я. Новак. — Вид. 5-ге, доп. — К.: ТОВ «Інпрес», 2015. — 432 с.
11. *Богіра М.С.* Шляхи збереження українського села в умовах «холдинізації» сільськогосподарського виробництва / М.С. Богіра // Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК. — 2017. — № 24 (2). — С. 109–114.
12. «Постанова КМУ від 7 червня 2017 р. № 413». Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними. // Урядовий кур'єр. — № 112. — 2017 — 17 червня.

УДК 634.8.047

РОЛЬ АГРОХОЛДИНГІВ У СТРУКТУРІ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

О.І. Бочко

кандидат економічних наук

доцент кафедри геодезії і геоінформатики

Львівський національний аграрний університет

У статті проведено порівняльний аналіз структури земельних ресурсів України та світу. Обґрунтовано, що більшість пайовиків України готові до продажу земельної ділянки, проте деякі планують реалізувати лише певну її частину. Виявлено особливості природно-ресурсної бази, серед яких нерівномірність структури розміщення земельних ресурсів та співвідношення родючих земель на території країни; розбіжність між основним розміщенням продуктивних сил, розселенням людей, а також між розміщенням паливно-енергетичних, водних, лісових ресурсів у межах країни; високий рівень концентрації головних видів промислових ресурсів на невеликій кількості їх джерел. Досліджено процес створення агрохолдингів та виявлено їх роль в структурі земельних ресурсів України. Обґрунтовано, що саме завдяки агрохолдингам зросла врожайність пшениці, що сприяло збільшенню обсягів експорту цієї продукції.

Ключові слова: земельні ресурси, агрохолдинги, земельний фонд, ринок землі, природно-ресурсна база.

Для сучасного стану економічного розвитку особливого значення набуває раціональне розміщення продуктивних сил, що надає змогу досягти найбільшої ефективності виробництва, отримувати максимальний прибуток за дбайливого, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, збереження та поліпшення екологічних умов життя населення. У цьому важливе значення має комплексне використання земельних ресурсів.

Територіальне розміщення України, її земельно-ресурсний потенціал мають значний попит на світовому ринку землі. Тільки частка земельного фонду України належить агрохолдингам — це переважно сільськогосподарські землі. Проблеми відтворення та охорони земельно-ресурсного потенціалу досліджували вітчизняні та закордонні вчені. На особли-

ву увагу заслуговують праці В. Андрійчука, Д. Бабміндри, І. Бистрякова, Ю. Білика, В. Борисова, В. Будзяка, В. Горлачука, А. Даниленка, Б. Данилишина, Д. Добряка, С. Дорогунцова, Л. Новаковського, М. Павлишенка, П. Саблука, А. Сохничка, М. Ступеня, А. Третяка, М. Хвесика, А. Чупіса, О. Шпичака, М. Шурика, А. Юрченка, В. Юрчишина, І. Якушика та ін. Проте поза увагою дослідників залишилось визначення ролі агрохолдингів у структурі земельних ресурсів України.

Мета статті полягає в обґрунтуванні ролі агрохолдингів у структурі земельних ресурсів.

Земельні ресурси є головним надбанням України, складовою її природного багатства. Родючі землі сільськогосподарського призначення України слід розглядати як безцінний ресурс з виробництва конкурентоспромож-

них на світовому ринку продуктів харчування, і джерело поновлюваної, екологічно чистої енергії. Останніми роками частина земельних ресурсів України де-факто є непідвладними державі (анексована Росією територія АР Крим та військові дії на сході держави). Наразі відсутня інформація щодо використання сільськогосподарських земель, посівних площ тощо, проте вони де-юре і досі входять до структури земель нашої держави. Загалом, площа Землі становить 14900 млн га, зокрема сільськогосподарські угіддя налічують 4750 млн га. Україна володіє однією сотою частиною цих угідь (рис. 1).

За площею земельного фонду Україна є однією з найбільших країн Європи (5,7% її території), а за якісним складом ґрунтів та біопродуктивністю угідь — однією з найбагатших держав Світу [5]. Землі сільськогосподарського призначення становлять 70,3% території України, або 42,7 млн га (рис. 2).

Зауважимо, що на території України зосереджено 28% світового запасу чорноземів. Також за останні 20 років значно змінилася структура земельного фонду, що стало результатом трансформації земельних угідь не лише у межах окремих категорій земель, а й унаслідок перерозподілу земель між основними категоріями земельного фонду. Додамо, що деякі із характерних для останніх років тенденцій щодо змін структури земельного фонду, нині набувають зворотного характеру. Серед основних чинників зміни структури земельного фонду (рис. 3) слід називати реорганізацію господарств, зростання кількості землекористувачів та власників земельних ділянок [5], зміна цільового призначення тощо.

Отже, найбільшу питому вагу в структурі сільськогосподарських земель України становлять орні землі — 32,5 млн га, пасовища — 5,4, сіножаті — 2,4 млн га. За даними Всеукраїнської аграрної Ради, усього під морато-

Рис. 1. Порівняльна структура земельних ресурсів Світу та України

Рис. 2. Земельний фонд України у складі Європи

Структура с/г земель України¹, млн га

Структура власників землі під мораторієм, млн га

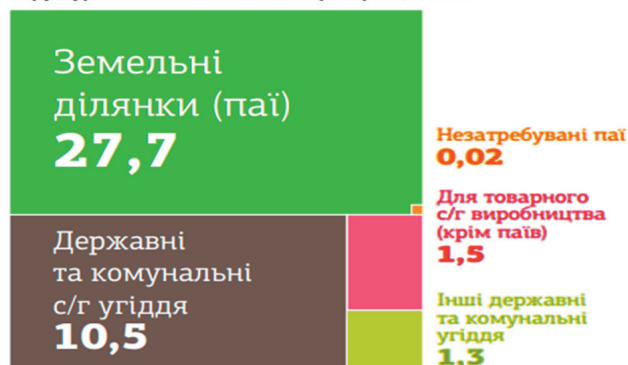

Рис. 3. Структура земельного фонду

рієм перебуває 41 млн га сільськогосподарських земель, з яких 10,5 млн га — сільськогосподарські угіддя державної та комунальної власності, 27,7 — земельні частки (паї), близько 1 млн га — інші землі для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Запуск ринку землі — одне з найбільш дискусійних питань як на рівні парламенту, так на рівні великого бізнесу і власників паїв — малих фермерів» [3].

Наголосимо, що в більшості областей України власники паїв планують продати всю землю або її частину (рис. 4).

Так, найбільша питома вага пайовиків, які планують продати всі землі сконцентрована у Донецькій та Миколаївській областях, що є доволі зрозумілим через ситуацію на сході. Також значна кількість пайовиків Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Київської та Харківської областей готові продати всю свою землю. Це передусім зумовлено низьким рівнем життя населення, неможливістю придбання необхідної техніки для обробки земельної ділянки. Проте така ситуація може негативно вплинути на структуру земельного

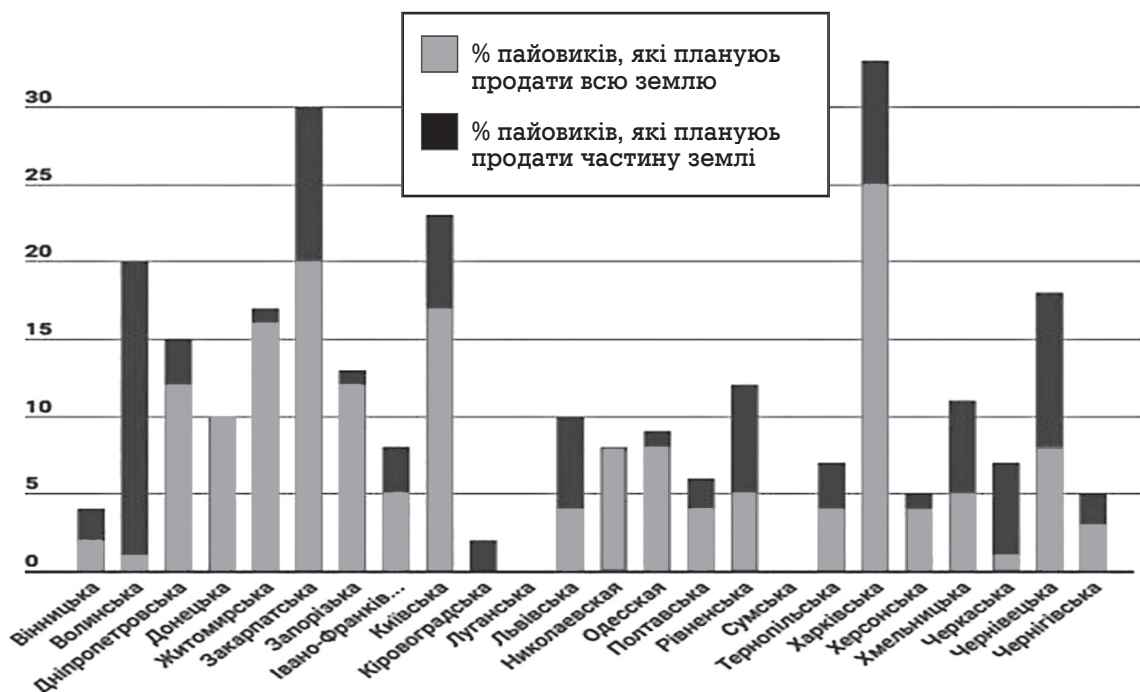

Рис. 4. Результати опитування власників земельних паїв

Рис. 5. Топ 10 латифундистів України

фонду, призвести до зменшення рівня родючого шару ґрунту, гумусу.

Аналіз географічного розміщення земельних ресурсів на території України свідчить про необхідність обґрунтування рівня їх екологічності. Особливостями природно-ресурсної бази є:

- нерівномірність структури розміщення земельних ресурсів на території країни;
- істотна розбіжність між основним розміщенням продуктивних сил, розселенням людей, а також між розміщенням паливно-енергетичних, водних, лісових ресурсів у межах країни;
- високий рівень концентрації головних видів промислових ресурсів на незначній кількості їх джерел;
- нерівномірність співвідношення родючих земель на території країни.

Покращенню стану земельних ресурсів може посприяти запровадження ринку землі. Збільшення ліквідності ринку, низька ціна на основний виробничий актив — землю (наслідок відсутності прозорого ринку землі) посприяли агрохолдингам у 2000-х рр. і на початку 2010 р. сформуванню потужний земельний фонд шляхом «поглинання слабших гравців», а часто й неправомірних схем. Швидкі темпи зростання українських сільськогосподарських компаній надали їм змогу залучити значні кредитні надходження з міжнародних ринків капіталу. Так з'явилися великі землевласники або латифундисти, топ 10 з яких на початку 2017 р. наведено на рис. 5.

Більшість теперішніх агрохолдингів є конгломератами окремих господарств у кілька тисяч гектарів кожне, які до того ж, зазвичай, не

мають спільних меж. За даними держкомстату, у 2015 р. із загальної площі посівів (26,9 млн га), 1345 найбільших сільськогосподарських підприємств, які входили до складу агрохолдингів, мали понад 3 тис. га кожне, обробляли разом лише 7,3 млн га. Крім того, їх площа також становила в середньому тільки 5,43 тис. га. Поряд із тим найбільшу площу землі обробляли 6,7 тис. фермерських господарств, які мали посівні площі від 500 до 3 тис. га. Сукупно вони засіяли у 2015 р. 8,71 млн га (у середньому — це 1,3 тис. га на господарство). Значна частина з них на сьогодні входить до складу великих агрохолдингів, які налічують десятки таких господарств [2].

В умовах сприятливої міжнародної кон'юнктури власники і топ-менеджери агрокорпорацій зловживали кредитною політикою, і у 2014 р. на тлі військового конфлікту в державі та обвального падіння цін на сировину на межі дефолту опинилось відразу кілька підприємств з найбільшим земельним банком [4].

Агрохолдинги втратили деякі сегменти і ринки. Зауважимо, що поліпшення економічного клімату у державі залежить від відновлення ситуації в країні, купівельної спроможності громадян. Проте, загалом, потужні земельні корпорації зуміли оптимізувати внутрішні процеси, прийти до компромісу у процесі переговорів з банками, кредиторами. З огляду на це, ситуація дещо змінилася вже на початку 2016 р. Результати роботи великих гравців ринку (латифундистів) можна оцінювати за станом аграрної сфери загалом, оскільки агрохолдинги виробляють більшу частку продукції.

Слід наголосити, що у 2016 р. був зібраний рекордний урожай (лише пшениці —

26 млн т) та зросли обсяги експорту в країни ЄС. Так аграрної продукції за дев'ять місяців 2016 р. було експортовано на 7,89 млрд дол. США (зернобобові культури — 33,8%, соя — 25, кукурудза на зерно — 15,6, гречка — 15, ріпак — 0,8, овочеві культури — 2,1, плодово-ягідні — 2,5%). Загалом, у 2016 р. засіяли 27 млн га.

На початок 2017 р., за перший квартал експорт української аграрної продукції збільшився на 38,3% порівняно з відповідним періодом 2016 р., що становить 4,6 млрд дол. США. Основними країнами, до яких експортувалась українська продукція є (у млн дол. США): Індія — 683,2, Єгипет — 454,5, Іспанія — 297,4, Іран — 254,7, Італія — 227,5, Туреччина — 226,4 [1].

ВИСНОВКИ

Земельні ресурси є одним із найважливіших чинників соціально-економічного розвитку держави. Україна входить до рейтингу найбагатших країн за складом ґрунтів та біопродуктивних угідь. Загальна площа земель України становить 58 млн га, з яких 42,7 — сільськогосподарські землі, у т.ч. 32,5 млн га. — посівні площі. На сьогодні 50,02 млн га земель перебуває під мораторієм. Проте більшість пайовиків областей України повністю або частково планують продати землю, що на практиці не можна реалізувати. Нами проведено топ 10 латифундистів України, які обробляють доволі значну частину сільськогосподарських земель.

УДК 332.64

СУЧАСНА МЕТОДИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Б.О. Аврамчук*
аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Запропоновано сучасну методика проведення економічної оцінки земель сільськогосподарського призначення на прикладі Черкаської обл., що передбачає обґрунтування розрахунку ставки капіталізації рентного доходу та диференціальної земельної ренти.

Ключові слова: *землі сільськогосподарського призначення, економічна оцінка, диференціальна земельна рента, ставка капіталізації, метод кумулятивної побудови.*

Головною метою економічної оцінки земель сільськогосподарського призначення є висвітлення впливу попиту та пропозиції на продукцію сільського господарства як відоб-

Високий результат їх діяльності спостерігався в 2016 р. — було зібрано 26 млн т пшениці, що сприяло зростанню експорту. Основними країнами експортерами є Індія, Єгипет, Іспанія, Іран, Італія, Туреччина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Земельна реформа: фермери чи латифундисти? Хто більше зацікавлений у збереженні мораторію? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vysnovky.com/analytics/economics/2610-zemelna-reforma-fermeri-chi-latifundisti>
2. Крамар О. Фермери vs агрохолдинги [Електронний ресурс] / О. Крамар. — Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/195072/PrintView>
3. Кузьмич А. Чи готові українці повірити владі й виставити на продаж землю? [Електронний ресурс] / А. Кузьмич. — Режим доступу: <https://zt.20minut.ua/Podii/chi-gotovi-ukrayintsi-poviriti-vladi-y-vistaviti-na-prodazh-zemlyu-10626578.html>
4. Тищенко О. Чого бояться українські латифундисти? [Електронний ресурс] / О. Тищенко. — Режим доступу: <http://hvylya.net/analytics/economics/chogo-boyatsya-ukrayinski-latifundisti.html>
5. Трофименко П.І. Шляхи оптимізації структури земельного фонду України / П.І. Трофименко, І.Ф. Карась, Н.В. Трофименко, О.В. Зубова // Вісник ЖНАЕУ. — 2016. — № 2(56), т. 1. — С. 71–77.

раження стану продовольчої безпеки у країні, регіоні або світі. В основу досягнення такої мети було покладено визначення впливу земельних ресурсів на результат сільськогосподарської діяльності як чинника виробництва.

В умовах розвинених земельних відносин, тобто за відкритого і функціонуючого ринку

* Науковий керівник — д.е.н, доц. А.Г. Мартин.